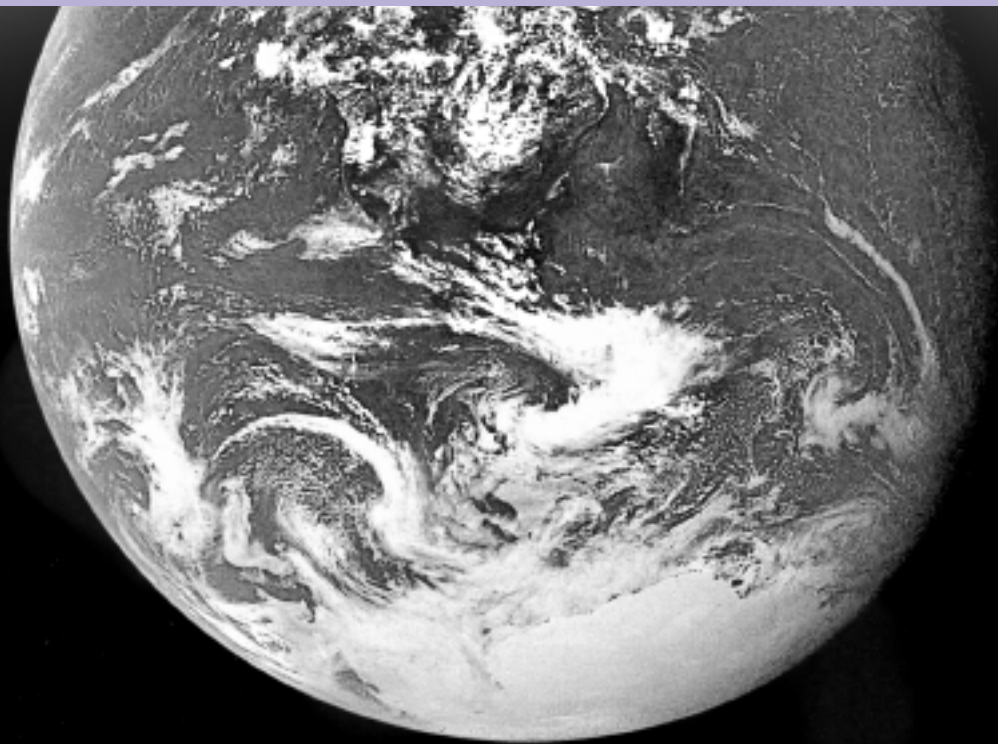

In beweging

kwartaalblad van De Christengemeenschap
Michaël 2005

De Christengemeenschap wereldwijd

In beweging

kwartaalblad van De Christengemeenschap
9e jaargang nr. 4, Michaël 2005

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1
Voorbij de kreten 1
Portret van de Christengemeenschap
wereldwijd 2
De vier aartsengelen IV 13
In memoriam 16
Bestuur en instellingen 20
Berichten uit de gemeenten 23
Allerlei 27
Boeken 28
Internationaal 29
Aankondigingen 32
Gestorvenen 33

Redactie

Bastiaan Baan, Judith van der Bend, Otilia
Broekers, Jolanda van Dam, Marianne de
Nooij, Silvia Rigters

Redactie-adres

In beweging, p/a J. van Dam, Kerklaan 109,
1241 CL Kortenhoef, tel.: 035-6565556
e-mail: jolandavandam@zonnet.nl
Ook voor inlichtingen over abonnementen

Financiën

Jolanda Gevers Leuven, tel.: 030-6922260
Jos van Damme, tel.: 0318-416079

Advertenties

Bureau Rob Tuk
tel.: 033-4564348, e-mail: rob.tuk@wx.nl

Druk

Drukkerij De Appelbloesem Pers, Amsterdam

Kopijdata:

Adventnummer: 15 oktober 2005

Paasnummer: 15 februari 2005

Kopij graag aanleveren per e-mail

(jolandavandam@zonnet.nl) of op diskette
(Word of Wordperfect), voorzien van corres-
pondentieadres en telefoonnummer.

De redactie behoudt zich het recht voor inge-
zonden kopij in te korten of niet te plaatsen.

De Christengemeenschap
in Nederland en België
Adressen (geen postadres)
en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=Zondagsdienst voor de
kinderen, Info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 072-5613144

M zo 10, do 10, za 8 (info), K zo 9

Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 020-6420769

M zo 10, di 7, wo 8, do 9, za 9, K zo 9.30

Antwerpen, H. Consciencelaan 107, Morsel, 03-8305860

M zo 10, wo 7, do 10 (info), vr 9.30, K zo 9.15 (info)

Arnhem, Brugstraat 5, 026-4433953/0575-516470

M zo 10 (info), K zo 9.30 (info)

Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 070-3634898

M zo 10.15, wo 10, do 8, vr 10.30 (info),

K zo 9.30

Driebergen, Rijsenburgselaan 2a, 0343-531685

M zo 10.30, do 9.30, K zo 10

Eindhoven, Dorprst 122, Veldhoven, 040-2451134

M zo 10.45, wo 9.30, vr 9.30 (info) K zo 10 (info)

Het Gooi, Leeuwenlaan 40, 's-Graveland 035-6935774

M zo 10, wo 9 (info), K zo 9.30 (info)

Groningen, Lauwersstraat 3, 0592-347059

M zo. 10.30 (info), do 10.00 (info), K zo 10.00 (info)

Leeuwarden, Droevendal 9, 058-2151708

M zo 10 (info), do 9.15 (info), K zo 9.30 (info)

Leiden, Vestestraat 39-49, 071-5121459

M zo 10.30 (info), za 10.30 (info), K zo 10 (info)

Meppel, Catharinastraat 44, 0522-259020

M zo 10.15 (info), K zo 9.45 (info)

Middelburg, Lange Noordstr. 62, 0118-591628

M zo 10 (info), K zo 9.15 (info)

Rotterdam, Lumeyst. 33, 010-4662586

M zo 10.30, di 9.30, vr 7.30, K zo 10

West-Brabant, Minckelersstraat 27, Breda, 076-5656025

M za 9.30 (info)

Zeist, van Tetslaan 4, 030-6913868, bgg 6921173

M zo 10.30, di 8, wo 9, vr 10 (info), za. 9,

K zo 9.45

Zutphen, Badhuisweg 27, 0575-541288, bgg 0575-

528875 M zo 10.30 (info), do 9.15 (info), za 9 (info)

K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: 070-3451506

Groot Hertoginnelaan 4, 2517 EG Den Haag

E-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl

Van de redactie

Na een rondreis van enkele jaren langs de verschillende gemeenten van de Christengemeenschap in Nederland en België, weergegeven in de 'portretten' die in In Beweging verschenen, richten we ons in dit nummer op de Christengemeenschap in het groot: de verschillende priesteropleidingen, de internationale synode, de internationale activiteiten van de Kring van Zeven en de 'Foundation'. Van het begin af aan was ons redactielid Judith van der Bend met de portretten verbonden. Zonder haar onophoudelijke zorg voor dit aandeel zou In beweging letterlijk een ander gezicht hebben gehad! Nu deze reeks ten einde is, heeft zij besloten de redactie te verlaten om zich aan andere zaken te wijden. We hebben zeer veel aan haar te danken! Na een inwerkperiode van enkele maanden is Silvia Rigters, die al enkele recensies geschreven heeft, toegetreten tot de redactie. In het portret van de Christengemeenschap wereldwijd is een vraaggesprek opgenomen met de heer Taco Bay, die tot voor kort als aartsbewindsdrager (Erzoberlenker) in het middelpunt van onze beweging stond. Dit vraaggesprek zal binnenkort ook in verschillende buitenlandse tijdschriften van de Christengemeenschap verschijnen, want het is op een gedenkwaardig ogenblik gehouden en geeft in 'adelaarsperspectief' een bijzondere visie op onze beweging. Tenslotte kijken we met onze Nederlandse collega's in het verre westen, Arie Boogert en Maarten de Gans, naar de ontwikkelingen in Noord- en Zuid-Amerika.

Bastiaan Baan

Voorbij de kreten

Wordt u er ook zo moe van? Waarvan? Al die kreten ... michaëlsch dit en michaëlsch dat ... evenwicht! moed! Maar, zult u terecht inbrengen, dat zijn toch goede kwaliteiten? Wat maakt dan dat zulke goede, noodzakelijke kwaliteiten tot kreten kunnen verworden? Ieder jaar komt de herfst, ieder jaar ook de Michaëlstijd. Deze voortdurende herhaling doet een enorm beroep, niet alleen op onze creativiteit om elk jaar een nieuwe invalshoek voor elke feesttijd te vinden. De echte uitdaging, die zich nu stukje bij beetje na meer dan tachtig jaar vernieuwde cultus voordoet is: hoe vind ik echt de verdieping, de kern, de binnenste binnenkant van dit feest? Kunnen we de woorden van het epistel serieus nemen, waar gesproken wordt dat deze geheimzinnige 'hij' ons nader tot het mysterie van de levenbrengende dood op Golgotha wil leiden? Durven wij onder zijn leiding elk jaar steeds dieper in de ziele diepten af te dalen en dit mysterie in ons eigen leven op te nemen? Geen eeuwige herhaling van hetzelfde, geen loze kreten. Maar: telkens weer je laten doordringen van de levenschenkende kracht van het herfstfeest, tot in elk vezel van je lichaam, ziel en geest.

Craig Wiggins

Portret van de Christengemeenschap wereldwijd

Van het hart naar handen en voeten

samengesteld door Judith van der Bend, Otilia Broekers en Marianne de Nooij

Het plan om met een overzicht van de internationale organisatie van ons kerkgenootschap de portrettenserie compleet te maken, bleek niet gemakkelijk handen en voeten te krijgen: een duik in de ontstaansgeschiedenis was nog te doen, maar een 'wereldreis' zat er helaas niet in; gelukkig waren andere scribenten in de gelegenheid op pad te gaan en terug te keren met beelden van onze 'internationale gebouwen', een blik in de verschillende seminaries, een impressie van de internationale synode en een uitleg over het zakelijk reilen en zeilen van de internationale Christengemeenschap. Als sluitstuk een gesprek met Taco Bay, tot voor kort onze aartsbewindsdrager.

Vernieuwde religieuze beweging

We gaan terug naar de jaren rond de Eerste Wereldoorlog. Rudolf Steiner, grondlegger van de antroposofie, houdt tal van voordrachten over de meest uiteenlopende onderwerpen, eerst nog in besloten kring, daarna meer in het openbaar. Hij vindt veel gehoor bij jonge mensen, onder wie theologie studenten. Ze zijn op zoek naar een wereldbeeld dat meer inhoud heeft dan de concreet waarneembare werkelijkheid. In het voorjaar van 1921 treffen een aantal studenten elkaar in Stuttgart na afloop van een lezingencyclus. Ze blijken allemaal met dezelfde vragen te worstelen ten aanzien van godsdienst en het religieuze leven. Er barst een heftige discussie los. Ze stellen een brief aan Rudolf Steiner op, die door ongeveer twintig studenten wordt ondertekend. Steiner reageert onmiddellijk: binnen enkele weken zit hij met de brieven schrijvers om de tafel en zet zijn inzichten omtrent religieuze vernieuwing uiteen:

- het stichten van vrije, zelfstandige gemeenten
- vrouwen werken op basis van volstrekte gelijkheid samen met mannen
- vernieuwing van de liturgie en de christelijke sacramenten in de landstaal.

Het is duidelijk dat een dergelijke vernieuwen-de religieuze beweging in die tijd niet binnen

de traditionele kerkelijke kaders in te passen is. Vooral het tweede punt, de vrouw in het ambt van priester of dominee, was destijds binnen de kerken ondenkbaar.

Een half jaar later vindt in het Goetheanum (antroposofisch centrum te Dornach, Zwitserland) een cursus plaats met 115 deelnemers: katholieke en protestantse theologen, een aantal predikanten, leraren en studenten. Na deze lezingencyclus volgt er een periode van stilte. Het enthousiasme van het voorjaar lijkt weg te ebben. Ook Rudolf Steiner houdt zich afzijdig; hij wacht af. De tijden zijn onzeker, de inflatie holt verder, de consequenties zijn groot, niet alleen in het maatschappelijk leven, maar ook voor de initiatiefnemers persoonlijk. Toch zet een kleine groep door en in de winter besluit Friedrich Rittelmeyer (1872-1938), een bekend en geliefd Luthers predikant in Berlijn, zich daadwerkelijk met het initiatief te verbinden. Hierdoor krijgt de hele onderneming een stevige basis.

Voorjaar 1922 vinden er voorbereidende gesprekken met Rudolf Steiner plaats. Het wordt duidelijk wie zich als geestelijke concreet verbinden wil en kan aan deze nieuw te stichten kerk. Na een retraiteperiode, eind augustus, begeeft op 4 september een groep van 45 mensen zich naar Dornach: de stichterskring wordt geformeerd; hierin bevinden zich drie vrouwen. Er wordt een kern van zeven ambts-

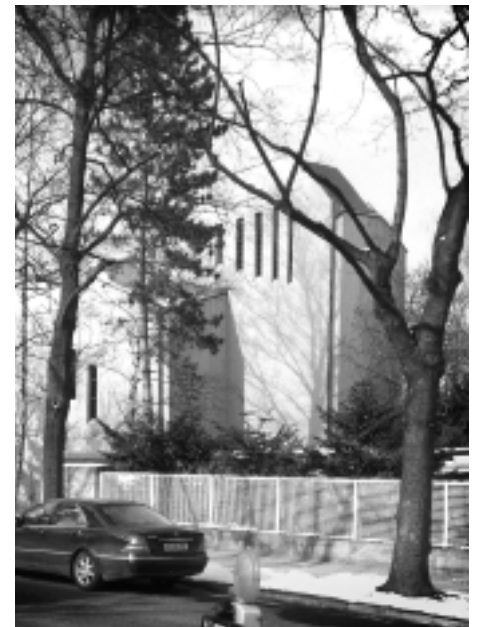
dragers bevestigd, de Kring van Zeven, die verantwoordelijk zal zijn voor ondermeer de instandhouding van de liturgie. Praktische zaken, zoals het maken van de gewaden voor het vieren van de eerste eredienst worden geregeld. Een provisorisch altaar wordt opgesteld in de kleine zaal van de zuidelijke vleugel van het eerste Goetheanum.

Friedrich Rittelmeyer ontvangt de priesterwijding. Verspreid over de dagen daarna voltrekt hij, in aanwezigheid van Rudolf Steiner, de verschillende delen van de eredienst. Als stichtingsdatum geldt de dag waarop dit alles voltooid is: 16 september 1922. De stichters worden na hun priesterwijding uitgezonden om de eerste gemeenten in Europa te gaan opzetten. Anno 2005 telt de Christengemeenschap ruim 300 gemeenten in 32 landen, verspreid over alle werelddelen (zie kader achterpagina).

Bouwen en verbouwen

De kerken in Berlijn

Ernst Terpstra (gemeente Amsterdam) vertelt over de gebouwen van de internationale Christengemeenschap in Berlijn. 'Na de Tweede Wereldoorlog zijn er in Berlijn drie gemeenten van de Christengemeenschap: twee in West en één in Oost. In 1960 wordt er grond aangekocht in de Ruhrstrasse (Berlijn Wilmersdorf) voor een nieuw te bouwen kerk: dé grote kerk van de Christengemeenschap in Berlijn. De staat subsidieert de bouw omdat er een stuk sociale woningbouw aan is gekoppeld en ook het te realiseren jeugdwerk in het toekomstige gebouw wordt gesubsidieerd. Daardoor kunnen de kerkruimte en de nevenruimtes gelijktijdig worden gebouwd. De bodem is er zo moerassig dat de fundering veel dieper moet dan gepland, waardoor de kerk ook een crypte bevat. Met Pinksteren 1962 wordt de kerk gewijd. In het voorjaar van 2005 werden hier de kandidaten van het seminarie in Stuttgart tot priester gewijd.

Berlin Wilmersdorf (Ruhrstrasse)

Tijdens het bouwproces wordt in augustus 1961 de Berlijnse Muur gebouwd en vanaf dat moment is de gemeente in Oost van het nieuwe gebouw afgesneden. In 1968 verhuist deze gemeente naar de Schwedterstrasse, tegenover de plek waar later de huidige kerk in

Berlin Prenzlauer Berg (Schwedterstrasse)

Oost-Berlijn zal komen te staan. De geestelijke van deze gemeente heeft zijn zinnen gezet op een bijgebouw van de Domkerk, waar Friedrich Rittelmeyer ooit zijn preken hield. De DDR moet hiervoor toestemming geven en dan zou de aankoop vanuit het Westen gefinancierd worden. Alles lijkt rond totdat op het laatste moment partijchef Erich Honecker er een stokje voor steekt. Opnieuw gaat de gemeente in Oost op zoek. Er wordt grond gekocht op een straathoek vlakbij het Nord Bahnhof. Hier wordt een grondsteen gelegd, maar na enige tijd wordt de grond weer onteigend: het blijkt Joods eigendom te zijn dat aan de rechtmatige eigenaars wordt terug gegeven. Uiteindelijk wordt in 2004 de nieuw gebouwde kerk in de Schwedterstrasse (Berlin Prenzlauer Berg) ingewijd en met Hemelvaart 2005 worden hier voor het eerst studenten van het seminarie in Hamburg tot priester gewijd.'

De Comeniushöfe, zetel van de leiding van de beweging

'Tot 2004 bevindt de zetel van zowel de geestelijke als de zakelijke leiding van de Christengemeenschap zich in Stuttgart. Reeds bij de stichting van het kerkgenootschap 1922 bestaat de wens om deze in Berlijn te vestigen, maar dit kon door de instabiele politieke situatie destijds niet worden gerealiseerd. In 1996 wordt de vestigingsplaats weer onderwerp van gesprek in de priesterkring, waarbij Frankfurt, Hamburg en Berlijn als mogelijkheden in beeld zijn. Uiteindelijk is er geen meerderheid te vinden voor vertrek uit Stuttgart.

Met de eeuwwisseling komt er in Stuttgart op meerdere fronten een beweging op gang van het centrum uit naar de periferie. Rondom de gemeente Stuttgart Mitte – waar doorgaans de priesterwijdingen plaatsvonden – zijn nieuwe, snelgroeïende nevengemeenten in Stuttgart ontstaan; Voorts worden er twee nieuwe priesterseminaries gesticht in Hamburg en Chicago en de uitgeverij van de Christengemeenschap Urachhaus komt onder één dak met de antroposofische uitge-

Comeniushöfe

verij Freies Geistesleben. Al deze bewegingen hebben er ongetwijfeld toe bijgedragen dat er in 2002 wel een meerderheid is te vinden voor een verhuizing naar Berlijn.

Er komen drie objecten in beeld: een grote villa in Berlijn-West, een pand in het centrum nabij de Kurfürstendamm, en een bedrijfspand, een voormalige meubelfabriek in Berlijn-Oost. De leiding huldigt het gezichtspunt dat de zetel niet in de eerste plaats 'representatief' dient te zijn; het gezicht naar buiten dat de Christengemeenschap representeert, wordt gevormd door de plaatselijke gemeenten en hun kerkgebouwen. De Beweging tot religieuze vernieuwing bevindt zich als kerkgenootschap in een pioniersfase en daarbij past het om als leiding bescheiden gehuisvest te zijn. Vanuit deze beweegredenen wordt de keuze gemaakt voor het bedrijfspand aan de Comeniushöfe, dat door verbouwing voor het nieuwe doel geschikt

Onderdoorgang Gubenerstrasse

kan worden gemaakt: een gebouw in het midden van een grote wereldstad – maar niet gelegen in het lawaai van de grote stad – op de grens tussen Oost en West. Doordat men afziet van een kostbaar representatief gebouw kan de verhuizing van Stuttgart naar Berlijn plaatsvinden zonder een wereldwijde financiële actie.

Wanneer je, lopend door Berlijn, bij de Gubenerstrasse 47 via een onderdoorgang de binnenplaats oversteekt en dan doorloopt, kom je uiteindelijk uit bij een helder lichtblauw geschilderd gebouw, waarvan de derde (half) en vierde etage zijn aangekocht; de vijfde etage is in opdracht van de Christengemeenschap nieuw op het gebouw gezet. De eerste twee etages en de andere helft van de derde zijn vooralsnog niet aangekocht en staan leeg. Binnengekomen door de moderne glazen voordeur kun je met de trap of de lift naar boven. Op de derde verdieping is het archief van de Christengemeenschap gevestigd. Op de vierde verdieping zijn de kamers van de Kring van Zeven, de Oberlenkung, de Foundation en het secretariaat, alsmede een gemeenschapsruimte met keuken. De inrichting is modern en heel licht, met veel metaal en licht hout; het oorspronkelijk gewelfde bakstenen plafond is hier en daar zichtbaar gelaten. Op de vijfde, nieuw gebouwde verdieping is centraal de kapel gelegen met daarbij een sacristie. Naast

een aantal werkkamers is hier ook een grote vergaderruimte, alles met brede vensters en veel licht: je voelt je er midden tussen hemel en aarde.'

Opleiding op maat

De priesterseminaries

Na de stichting van de Christengemeenschap in 1922 voelt men tijdens de cursussen met de kandidaten voor het priesterberoep steeds sterker de noodzaak van een eigen behuizing voor de priesteropleiding. Op 18 februari 1933 wordt in Stuttgart de grondsteen gelegd voor het eerste opleidingsseminarie. Op 14 mei vindt de feestelijke opening van het gebouw plaats met onder meer de wijding van de kapel, waar dan voor het eerst de mensenwijdingsdienst wordt gehouden. Vanaf dat moment erkent ook de staat de priesteropleiding. In juli 1944 wordt het gebouw volledig verwoest bij een bombardement. Na de oorlog krijgen de toekomstige geestelijken in diverse provisorische onderkomens onderricht en als het IJzeren Gordijn zich gaat sluiten realiseert men in de DDR een tweede opleidingsplaats: het Leipziger Seminar. De grondsteen van het Stuttgarter seminarie, die – met oorlog – onbeschadigd en slechts bedekt met een groene patina uit de puinhopen van het verwoeste gebouw was gehaald, wordt in 1952 opnieuw in de aarde gelegd voor de wederopbouw. In de loop der jaren wordt dit gebouw voor het toenemende aantal studenten te klein; in 1981 wordt het gesloopt om plaats te maken voor het huidige priesterseminarie aan de Spittlerstrasse, dat op de 60e verjaardag van de Christengemeenschap in september 1982 wordt gewijd.

Het opleidingsconcept ontwikkelt zich van jaar tot jaar verder en wordt aangepast aan zich veranderende nieuwe generaties studenten. In de opleiding werkt men niet alleen aan religieus-theologische onderwerpen, zoals bijbelkennis, exegese, kerkgeschiedenis en kennis van andere religies, maar ook aan fi-

losofische, kentheoretische en natuurwetenschappelijke thema's, zoals botanie, embryologie, geologie en mineralogie, licht- en kleurenleer. Er wordt gewerkt volgens de methode

Hamburg

van de fenomenologie van Goethe, waarbij het gaat om het spiritualiseren van de natuurwetenschap. Een tweede belangrijke pijler in de opleiding is de kunst, die mensen innerlijk in beweging kan brengen. Het gaat immers niet om louter kennisinhouden op te nemen, maar om het mens-eigene, de innerlijke krachten van ziel en geest te ontwikkelen.

Chicago

De kunstzinnige oefeningen (schilderen, tekenen, boetsen, beeldhouwen, euritmie, Bothmergymnastiek en spraakvorming) zijn hiervoor bij uitstek geschikt. Voorts wordt van de studenten verwacht dat ieder deelneemt

aan de praktische verzorging van de seminariegemeenschap: werken in keuken en tuin of in een van de vele andere taakgroepen. Iedere student dient het eerste jaar van de opleiding geheel zelf te bekostigen; Nederlandse studenten kunnen daarna, indien nodig, een beroep doen op het opleidingsfonds. In de steeds verder groeiende Christengemeenschap leidt het tekort aan geestelijken aan het eind van de 20e eeuw tot het voorbereiden van de stichting van twee nieuwe opleidingsseminaries: in Hamburg en in Chicago. In september 2001 beginnen studenten uit negen verschillende landen hun opleiding tot geestelijke in Hamburg, in het zojuist aangekochte en verbouwde pand aan de Mittelweg,

Stuttgart

vlakbij de Hamburgse Johannes Kirche. Met Hemelvaart 2004 worden de eerste kandidaten van deze opleiding tot priester gewijd. In september 2003 beginnen de eerste studenten hun opleiding in de Verenigde Staten aan The Chicago Seminary of the Christian Community, in een roodstenen gebouw gelegen aan de West Sunnyside Avenue, met om de hoek de kerk van de gemeente Chicago. In Hamburg wonen de studenten niet intern, zoals in Stuttgart en Chicago, maar in studentenkamers ergens in deze grote havenstad met

zijn ontelbaar aantal bruggen; in de opleiding is een belangrijke plaats ingeruimd voor de ontwikkelingen in de huidige samenleving, terwijl in Stuttgart het accent wat meer ligt op innerlijke scholing. Bij de opleiding in 'windy city' Chicago streeft men naar een gelijkwaardig evenwicht tussen binnen en buiten. In zijn monografie 'Die Christengemeinschaft – Entstehung, Entwicklung, Zielsetzung' schetst Hans-Werner Schroeder een toekomstbeeld van de eeuw die voor ons ligt, waarin geestelijken zullen worden opgeleid in uiteenlopende talen in heel verschillend geaarde seminaries overal in Europa en overzee.

Om 'spirituele organisatie' mogelijk te maken...

Foundation The Christian Community International

We laten Maarten van Tienhoven (landelijk bestuursvoorzitter) aan het woord: 'De "Foundation The Christian Community International", kortweg de Foundation genoemd, is de wereldlijke, zakelijk-organisatorische kant van het wereldwijde kerkgenootschap. De Foundation heeft de stichtingsvorm, gevestigd in Amsterdam, maar het internationale secretariaat bevindt zich in Berlijn.

Deze Foundation kent een organisatiestructuur waarin de "Council" (de Raad) het besluitvormend centrum is. Hierin hebben zitting: de leden van de Kring van Zeven (de geestelijke leiding van de Christengemeenschap), de bewindsdragers van alle bewindsgebieden, de Coördinatoren (de penningmeesters van de bewindsgebieden) en nog een derde afgevaardigde per bewindsgebied, vrij naar keuze. Voor ons bewindsgebied zijn dat nu: Siegwart Knijpenga (bewindsdrager), Peter Rosenbrand (landelijk penningmeester) en ikzelf. Op de kortgeleden gehouden Council kwamen bijvoorbeeld "uitbreidingsvraagstukken" aan de orde: waar wil de Christengemeenschap investeren in menskracht en geld om het werk van de Christengemeen-

schap nieuw in te zetten. Een ander belangrijk gespreksonderwerp was hoe om te gaan met spanningen tussen geestelijken onderling en tussen geestelijken en leken. Maar vooral wordt in de Council het beleid op langere termijn vastgesteld. Spannend en inspirerend om daaraan te mogen meewerken.

Vanuit de Council wordt een Dagelijks Bestuur (Executive Committee, EC) gekozen; hierin heb ik ook zitting. Aan het EC is ook een secretariaat verbonden, de "Geschäftsführung". Het EC vergadert regelmatig en daar komen de dagelijkse praktische zaken aan de orde die ook, maar dan op kleinere schaal, op het Landelijk Secretariaat spelen. In Berlijn gaat het om zaken als: praktische ondersteuning bij uitzending van geestelijken, afstemming van internationale jeugdzaken (kampen, conferenties), uitvoering van de besluiten van de Council op het gebied van "uitbreidingszaken" en onderlinge afstemming en ondersteuning van de drie seminaries. Ook hier is het heel bijzonder om in het hart van de Christengemeenschap als wereldbeweging te kunnen werken.

De Foundation (en daaruit het EC) ondersteunt het internationale werk zakelijk, organisatorisch en financieel, met name in die gebieden waar de Christengemeenschap nu nog niet zelfstandig kan functioneren. Uit de inkomsten worden ook de kosten van de leiding van de Christengemeenschap (de Kring van Zeven), het internationale secretariaat en de kosten van het vergaderen van de Council en de EC betaald. Zoals het Landelijk Bestuur en de Landelijke Raad in ons bewindsgebied de "zakelijke organisatie" van ons kerkgenootschap behartigen, zo doen de EC en de Council dat op internationaal niveau. Zij doen dit om de "spirituele organisatie" mogelijk te maken: op landelijk niveau de bewindsdrager en de synode, internationaal de Kring van Zeven en Algemene Synode.

De bewindsgebieden dragen naar vermogen bij aan de kosten van de Foundation. Het Nederlandstalig bewindsgebied droeg in 2004 via de Gezamenlijke Kas een bedrag van ca.

€ 37.200 bij. Kortom: Nederland doet goed mee in de internationale beweging!

Christengemeenschap als ervaring

De internationale synode

Ton Besterveld (gemeente Rotterdam) schrijft: 'Het zal de krantenpagina's niet bereiken, maar in een wereld waar records breken nieuws is, heeft de priesterkring van de Christengemeenschap ook haar steentje bijgedragen. Nog niet eerder waren zoveel geestelijken samengekomen als bij de algemene synode in mei van dit jaar in Berlijn: ruim 280. Er was ook een aanwijsbare reden voor deze grote deelname: de ambtsoverdracht door de aartsbischopdrager Taco Bay aan Vicke von Behr, een kleine revolutie omdat hiermee het principe van ambts-overdracht is geïntroduceerd en de bijbehorende cultische tekenen van het ambt alleen nog worden gedragen door diegenen die het ambt feitelijk bekleden. Dit met de mensendienst verbonden ritueel werd voltrokken op dinsdagochtend 24 mei.

Omdat in de komende tijd ook andere leden van de Kring van Zeven hun plaats zullen afstaan is er sprake van een duidelijke wisseling van de wacht. Het doet een beetje denken aan de eerste eeuw van het christendom: eerst waren er de apostelen, die werden opgevolgd door hen die de apostelen nog gekend hadden. De derde generatie moest het zelf doen. Deze stemming leefde ook bij de synode: nieuwsgierige verwachting van wat gaat komen.

Er zijn niet veel plaatsen waar een bijeenkomst van deze omvang kan plaatsvinden. In Berlijn kan dat, de kerk is groot genoeg en de gemeente ook, zodat er voldoende vrijwilligers zijn om het vele werk te verrichten. Stelt u zich een stuk grond voor, gelegen tussen twee oost-west lopende straten. Langs de zuidelijke straat ligt een groot kerkgebouw, waarin zich ondergronds zelfs nog een kleine kapel en overige ruimten bevinden. Aan de noordzijde van de kerk is een gang, die de westelijke in-

gangshal van de kerk verbindt met een dwars op de kerk geplaatste tussenbouw, waarin weer diverse ruimten te vinden zijn, waaronder ook een keuken. Deze tussenbouw voert naar een groter gebouw langs de noordelijke straat (de Ruhrstrasse, het hoofdadres), waarin een gemeentesaal, kantoor en enkele woningen te vinden zijn. Deze drie gebouwen omraken een tuin waarin voor deze gelegenheid een aantal tenten was neergezet om de maaltijden in te kunnen voorbereiden en vooral om in te kunnen eten.

De geestelijken waren ondergebracht in diverse hotels in de omgeving en bij een groot aantal privé-adressen. Voor de meesten betekende dat een kortere of langere reis met U-bahn of S-bahn door Berlijn. Omdat ik zelf in Oost-Berlijn was ondergebracht (de Ruhrstrasse is in het westen), was ik ca. 50 minuten onderweg. Berlijn is groot! Het reizen geeft je wel het gevoel even deel uit te maken van deze zeer levendige stad, die nog duidelijk de sporen draagt van het recente verleden: het westelijke deel is behoorlijk verzorgd, de winkels zijn luxueus, de auto's duur. Het oostelijke deel is zichtbaar armer, de winkels eenvoudig, de auto's vaak tweedehands. Daartussen een merkwaardige leegte, wanneer je een centrum zoekt. De langgerekte wond van de muurzone is nog niet helemaal geheeld, maar ook los daarvan ontbreekt een midden. Berlijn is een veelheid van plekken, de gebruikelijke stadsstructuur met centrum en periferie is er nooit geweest, er zijn meerdere centra die ieder toch geen centrum zijn. Het echte Berlijn is overal. Als inhoudelijk thema hielden we ons voor de derde keer bezig met de impulsen van de Rozenkruisers en het verder werken daarvan in de beweging voor religieuze vernieuwing. De verschillende sprekers op de ochtenden lieten ons zien hoe deze impulsen doorwerken in de verkondiging, in de zielzorg en in de sacramenten. Veel interessante gezichtspunten waardoor je weer met andere ogen naar ons werk kunt kijken. Dat is op zich al vernieuwing. Christengemeenschap is niet iets wat je alleen wilt denken, je moet het ook kunnen ervaren.

Dat is voor de geestelijken niet anders dan voor de gemeente. De ervaring van de priesterkring als gemeenschap is noodzakelijk voor het werk van elke geestelijke in zijn of haar eigen gemeente. Die ervaring was dit jaar in Berlijn intens en opvallend harmonisch.'

'We moeten ons de toekomst eigen maken'

In gesprek met Taco Bay

Op 24 mei van dit jaar droeg de heer Taco Bay, aartsbischopdrager (Erzoberlenker) in de Christengemeenschap, zijn ambt over aan zijn opvolger, Vicke von Behr. Bij deze gelegenheid had Bastiaan Baan een vraaggesprek met hem. Hier volgt een vrije weergave van enkele momenten uit dit gesprek.

Dit gesprek vindt plaats op een uitzonderlijk moment in uw persoonlijke biografie, in uw priesterbiografie en vermoedelijk ook op een uitzonderlijk moment in de biografie van de Christengemeenschap. Kunt u beschrijven wat de overdracht van het ambt betekent? Misschien zal ik hier pas later genoeg over

weten. Zeer veel dingen doe je eenvoudig en later moet blijken of ze juist zijn. Naderhand zie je pas hoe die dingen in het geheel passen. Maar ik denk dat hier toch al iets te herkennen is. Aan de ene kant is de noodzaak van overdracht ontstaan door mijn gezondheidstoestand. Anderzijds heb ik zelf gewild dat de Christengemeenschap een stap vooruit doet, (in de Duitse taal 'ein Ruck': een nieuwe, krachtige impuls om een stap naar de toekomst mogelijk te maken). Daarvoor was de verhuizing van de Kring van Zeven naar Berlijn kennelijk nog niet genoeg.

Waar bestaat die verandering uit? Wat is daarvan gerealiseerd? En wat moet daarvan nog verwerkt worden?

Het belangrijkste moet nog gerealiseerd worden. Het is nog maar pas begonnen. Wat is een wending? Die is in feite nodig als een organisatie dreigt te institutionaliseren. Ik had het gevoel dat er nog eens een sterke vernieuwing nodig is. Dat is een 'Ruck'. Het was noodzakelijk om de huisvesting voor de Kring van Zeven te veranderen; die was niet meer voldoende. Ik heb in Stuttgart van alles geprobeerd, maar er was niets te vinden wat geschikt en betaalbaar was. Daarna zijn we in Berlijn gaan kijken. Dat was het begin van deze wending.

Waar komt de uitdrukking 'ein Ruck' vandaan?

De uitdrukking werd door mij in deze samenhang gekozen. Kort nadat ik sprak over een noodzakelijke verandering zei Roman Herzog, de vroegere president van Duitsland: "Duitsland moet een 'Ruck' maken." Onlangs, zo'n vier weken geleden, stond in de Weltwoche: "Europa heeft een 'Ruck' nodig!" En nu wacht ik vurig van verlangen op het moment dat de wereld dat ook nodig heeft. Misschien is zoiets op alle fronten aan de tijd.

De Christengemeenschap heeft een interne hiërarchie; voor de gemeenten is daarvan ook

iets zichtbaar in de cultische tekens (de kraag) en in het voltrekken van de sacramenten (bijvoorbeeld bij de priesterwijding). Kunt u beschrijven wat de taak van de aartsbewindsdrager is?

De aartsbewindsdrager heeft de taak om, als het nodig is, een laatste besluit te nemen. Hij is de laatste instantie in onze constitutie. Hij is weliswaar niet het hoofd, maar wel het hart van de beweging, het middelpunt van ons werk. Hij staat tussen de twee Oberlenkers (hoofdbewindsdragers) in. Hij maakt samen met deze twee deel uit van de Kring van Zeven en van de Algemene Conferentie van Bewindsdragers. Hij is de persoon bij wie alles wat in de beweging gebeurt voor een ogenblik tot rust moet komen. Zoals het bloed naar het hart vloeit – als het goed loopt – zo moeten de informatie van de beweging, de zorgen en de goede dingen die er gebeuren, naar het midden komen, daar besproken worden en weer terugvloeien in de beweging als geheel.

Een soort waarnemingsorgaan voor onze beweging?

Ja. Voor een ogenblik waarnemen en vervolgens besluiten nemen. Als een besluit in de Kring van Zeven niet tot stand komt, gaat het naar de drie Oberlenkers en als die er niet uitkomen, moet de aartsbewindsdrager uiteindelijk het besluit nemen. Hij is tevens verantwoordelijk voor zijn opvolging. Vanaf de dag dat hij in functie is, moet hij in de kring van Oberlenkers zeggen wie zijn opvolger zal worden. Hij doet er natuurlijk goed aan als hij zich voordien laat informeren wie voor dit ambt in aanmerking komen. Ook hier gaat het in eerste instantie om waarnemen en vervolgens om besluitvorming. Een van zijn andere opgaven is bemiddelen. Ook daarbij kan het nodig zijn dat de aartsbewindsdrager de knoop doorhakt en besluiten moet nemen. Rudolf Steiner was van mening dat het beter is als één dat doet, dan wanneer je zoiets in een groep beslist. Dat is in het verleden enkele keren gebeurd. Ik heb bijvoorbeeld moeten

bemiddelen en besluiten toen een collega in een zeer moeilijke situatie was en het de vraag was of hij nog zou kunnen terugkeren in zijn werk. Toen moest ik een definitief besluit nemen en met deze collega onderzoeken hoe we de situatie konden oplossen. Natuurlijk zijn er ook besluiten die de Kring van Zeven gezamenlijk moet nemen. Zo moet de Kring van Zeven besluiten met betrekking tot de cultus nemen.

De aartsbewindsdrager heeft dus drie duidelijke opgaven: Ten eerste is hij het middelpunt van de internationale beweging. De tweede opgave is het bemiddelen. Het derde is: het uiteindelijke besluit nemen, mochten we niet tot een gemeenschappelijk besluit als Kring van Zeven komen.

Het is niet vanzelfsprekend dat iemand in zo'n functie terecht komt. Hoe bent u naar dit ambt toe gegroeid? Kunt u achteraf, terugkijkend op uw eigen leven, een bepaalde weg zien die met een zekere consequentie daar naar toe geleid heeft?

Ik zag tegen deze stap op. Ik ben geen theoloog, ik ben geen Duitser en ik behoor ook niet tot de stichters. Dat waren de drie andere aartsbewindsdragers vóór mij wel. Het leek alsof er niets klopte. Dat heb ik ook als antwoord gegeven toen ik gevraagd werd voor dit ambt. Maar dat antwoord werd niet geaccepteerd. Ook toen ik anderen in de priesterkring naar hun oordeel vroeg, werd geadviseerd om deze taak op mij te nemen. Pas veel later – zoals ik in het begin al zei, in een terugblik zie je dat beter – merkte ik wat voor een enorme uitbreiding in die 25 jaar, waarin ik dit ambt heb uitgeoefend, heeft plaatsgevonden. Ook het aantal talen waarin gecelebreerd wordt, is in die tijd aanzienlijk toegenomen. Ik kwam indertijd uit Schotland, werd in Nederland bewindsdrager en ben vervolgens naar Duitsland gegaan als bewindsdrager van Württemberg. Maar ik heb een natuurlijke verhouding tot de Engelsprekende wereld en dat was in mijn latere internationale werk een belangrijke hulp.

U heeft beschreven welke kwaliteiten u meebracht in dit ambt. Kunt u ook beschrijven wat het ambt met u gedaan heeft?

Je staat voortdurend voor taken die je krachten te boven gaan. Ik kom uit een generatie die besluiten in gezamenlijkheid wil nemen. Mijn impuls om het sociale binnen de Christengemeenschap te realiseren werd onder meer gestimuleerd door de samenwerking met het NPI (Nederlands Pedagogisch Instituut), dat ik in Nederland heb leren kennen. Mijn diepste impuls is het sociale. Deze impuls kon ik in mijn Nederlandse periode sterk ontwikkelen. Maar het eigenlijke doel, dat de leden nog veel meer doen, dat hebben we nog niet bereikt. Uiteindelijk moeten we een ledenkerk en geen priesterkerk worden.

Dat brengt mij op mijn eerdere vraag. We staan op een cruciaal moment in de biografie van de Christengemeenschap. Hoe ziet deze biografie eruit?

De stichters waren 'monolieten'. Ze hadden een sterke wilsimpuls. Je kunt ze vergelijken met grote 'stamhoofden'. Hun grote kracht zat in de verkondiging, in de nieuwe visie van de Christengemeenschap. De generatie waar ik uit kom heeft een taak van het hart: de verbinding tussen de mensen, zodat het grote wezen 'Christengemeenschap' in deze middeleeuwen kan incarneren. Dat is een wetmatigheid, dat een spirituele of religieuze beweging zich moet incarneren. Ik hoop dat ik op dit gebied genoeg heb gedaan. Dat het nu 'in de handen en de voeten' gaat. Ik zie dit als een proces, dat in de eerste eeuw van onze beweging moet gebeuren. Dit heeft te maken met de drie impulsen van het priesterschap: de verkondiging, de alchemie van de samenwerking en de sacramenten. Vroeger kwamen er massa's mensen naar een voordracht van een priester en de volgende dag verschenen er acht mensen in de mensenwijdingsdienst. In de afgelopen jaren ging het anders: als we met de drie Oberlenkers op reis gingen, waren de voordrachten aardig bezocht, maar het grootste gebeuren was de mensenwijdingsdienst.

Dat is een teken dat onze beweging incarneert?

Jawel. Maar wat er nog niet is – en daar heb ik zorgen over – op het gebied van de zielzorg staan we nog aan het begin. Onze zielzorg is nog niet professioneel.

Wat stelt u zich daarbij voor?

Ik zie de biografie van de mens als een drieëenheid. Er is een natuurlijk biografie, er is een lotsbiografie en dan is er nog een biografie van de wedergeboorte, midden in het leven. We hebben nog te weinig zicht op wat nodig is in dit gebied. Er zijn pogingen om iets tot stand te brengen op het gebied van pastorale psychologie en pastorale samenwerking met de arts. Maar er is nog te weinig praktische ervaring. Ook het gebied van reïncarnatie is weinig ontgonnen. Een priester moet kennis hebben van reïncarnatie. Het hoort bij zijn vak om te zien wat de wetten hiervan zijn. Hij hoeft niet alles te weten, maar hij moet de wetten kennen en zien wat hier gebeurt. Het ambacht van ons beroep is nog te weinig ontwikkeld. In het Engels zou je het 'churchmanship' noemen. Dat is een prachtige uitdrukking voor het ambacht. Op het gebied van stervensbegeleiding is al heel veel ontwikkeld. Maar hoe de krachten die door de doop in de mens geboren worden, de krachten van de verering, moeten worden verzorgd en behoeft – dat is heel moeilijk in onze tijd. Bij de begeleiding van jeugdigen en volwassenen moet de priester inzicht hebben in de processen van incarnatie en exarnatie. Hoe help je in de pastorale zorg, opdat de ziel niet te vast aan het lichaam gebonden wordt, maar ook niet te veel exarneert en het lichaam loslaat? Dat soort vragen behoort bij ons beroep. Op dit gebied moeten we professioneel worden. Dat noem ik 'churchmanship'. Onze Christengemeenschap is met name begonnen vanuit de verkondiging. We hebben een begin van christendom vanuit het hart, maar het is mijn doel dat het christendom – bijvoorbeeld in de zielzorg – handen en voeten krijgt. Op dit gebied beginnen we ervaring op

te doen in het priesterseminarie in Hamburg, waar de studenten in verschillende sociale instellingen werken. Ook in de priesteropleiding in Stuttgart werkt een seminarist soms in een ziekenhuis om ervaring op te doen. Maar uiteindelijk moeten we dat ook binnen de beroepsopleiding kunnen realiseren. Het is noodzakelijk dat enkelen dat tot hun taak maken. Zo is het biografiewerk aan de priesteropleiding tot mijn taak geworden, omdat dat aan mij gevraagd werd. Maar aan de beïnvloeden van het omgaan met karma en reïncarnatie moet nog veel gebeuren. Daar moeten enkele priesters en antroposofen die daar belangstelling voor hebben, in samenwerken. Eén van de andere taken die Rudolf Frieling mij indertijd gaf, was het bevorderen van de samenwerking tussen de Christengemeenschap en de Antroposofische Vereniging. Op dit gebied is er heel veel gebeurd. Er moesten weerstanden overwonnen worden, maar het is echt gelukt. Ook op het gebied van jeugdwerk komt nu de samenwerking tot stand. De eerste gezamenlijke jeugdconferentie is gepland voor 2007.

Is er zoveel weerstand tegen het gezamenlijke jeugdwerk?

Ja, het was lang moeilijk.

Maar het lijkt nu toch alsof na jaren de deur opengaat in de samenwerking met de Antroposofische Vereniging.

Ja. Maar de ontwikkeling moet verder gaan.

Wat zou de nieuwe aartsbewindsdrager vooral moeten doen?

Nog altijd het sociale. Dat moet nog veel sterker worden. Ook het begeleiden van individuele lotgevallen. Vicki von Behr heeft in de afgelopen jaren de moeilijkste persoonlijke lotsituaties van collega's begeleid. Hij is ook sterk betrokken bij de uitbreiding van de Christengemeenschap, met name in het oosten (Oekraïne en Rusland). De Christengemeenschap heeft zich in de afgelopen jaren sterk uitgebreid en zal zich in de toekomst

verder ontwikkelen. De mensenwijdingsdienst wordt in meer dan 20 talen gecelebreerd. In de afgelopen jaren zijn de volgende talen erbij gekomen: Hongaars, Oekraïens, Roemeens, Slowaaks, Ests, Russisch, Japans en Zuid-Afrikaans. Kort geleden zijn we ook in Manilla (Filippijnen) begonnen.

Ik zie iets soortgelijks in de antroposofische werkgebieden: een sterke uitbreidingsimpuls. Maar ik hoor uit de vrijescholen, ook in Duitsland, hoe moeilijk het is om het werk inhoudelijk te blijven vullen, terwijl de beweging naar de periferie toe groeit. We moeten ervoor waken om onze substantie te bewaren. We moeten niet alleen het belang van evolutie zien, maar ook het belang van devolutie. Devolutie betekent dat iets ook weer afdaalt en teruggaat in de ontwikkeling. Er moet een stervensproces komen, opdat iets opnieuw kan ontstaan. Anders ontstaat er geen echte groei. Dat is mede de reden waarom ik deze wending wil. Het gaat mij om het innerlijk, vooral ook om de vorming en de versterking van onze eigen priesterkring. De Christengemeenschap moet sterk zijn in zichzelf – zowel in de priesterkring als onder de leden. Die moeten voor elkaar een bewustzijn krijgen. Niet alleen in de eigen gemeente, maar ook als gemeenten voor elkaar en voor de regio's. Het zou ideaal zijn als de leden bewustzijn krijgen van gehele Christengemeenschap, ook op financieel gebied. Dan kan een financiële bijdrage tevens een bijdrage voor de gehele Christengemeenschap worden. Dat was mijn uitgangspunt bij de stichting van de 'Foundation The Christian Community International'.

En de toekomst van onze Christengemeenschap?

De Christengemeenschap is nog te nieuw voor ons. Rudolf Frieling zei wel eens: "We moeten heimwee naar de toekomst hebben." We moeten ons anker in de toekomst uitgooien. We moeten ons de toekomst eigen maken. En daar is nog heel wat werk en veel geduld voor nodig.

De vier aartsengelen IV

Michaël - Vele gezichten

door Wilma Bos

Michaël is de vierde aartsengel in deze serie. Hij is van de vier de meest bekende, we kennen hem van ontelbare afbeeldingen en verhalen en hij heeft in de loop van het jaar zelfs een eigen feesttijd. We kennen hem dus het beste, zouden we denken. Maar is dat wel zo? Juist door de veelheid van manieren waarop hij ons tegemoet komt kan het moeilijk zijn eenheid in het beeld te krijgen. Het is zeer gedifferentieerd, heeft vele aspecten. Kortom, Michaël heeft vele gezichten.

Voor een kind is het eenvoudiger. Michaël is de grote hemelse held, die de mens bijstaat en bemoedigt in de strijd tegen het kwaad, in beeld gebracht door de draak. Het is zo klassiek, dat het een bodem van zekerheid legt in de ziel van de mens die hem zijn hele leven kan begeleiden. De basis voor dit beeld ligt in het enige verhaal waarin Michaël in het Nieuwe Testament voorkomt: de Openbaring van Johannes 12, waarin hij wordt beschreven als degene die het jonge nog kwetsbare toekomstige mensenwezen beschermt.

Maar er komt een moment in het kinderleven, zo rondom de jeugdwijding, dat dit beeld in zijn grootse eenvoud niet meer voldoet. Een verhaal van Aart van der Leeuw, Het Loflied, beschrijft dit proces. Een jonge ridder gaat vol gloeiende idealen na zijn ridderslag de wereld in om het kwaad te bestrijden. Hij heeft dan op een smalle weg een gevecht met een ridder, die glanst als de zon en die hem overwint. Als lofpreis voor zijn leven wordt van hem de gelofte geëist om elke avond een loflied te zingen, dat dankt voor de dag. Maar de gelofte is gebroken, wordt er gezegd, wanneer de ziel niet meejuicht. Dit wordt het begin van een levenslange oefenweg om tot een actieve vrede te komen met zijn eigen lot, met zichzelf en met de wereld. Hij leert tegenslagen en verlies te accepteren, het lied wordt een toetssteen voor zijn geweten, en leert hem een houding te vinden tegenover het lijden in de wereld, ook wanneer hij er zelf niets aan kan doen om

het te verlichten. Michaël is hier degene, die de mens van binnenuit inspireert waarlijk mens te worden en de innerlijke draken te overwinnen.

Wereldgeweten

Het blijkt, dat Michaël ons in verschillende fasen van het leven op uiteenlopende wijzen tegemoet kan treden. Hij gaat ook verschillende relaties aan tot andere geestelijke wezens. Als één van de aartsengelen is hij verantwoordelijk voor een volk, een taal, en we horen dat hij vroeger de aartsengel van het Joodse volk is geweest, en meer recentelijk van het Duitse volk. Maar sinds de tweede helft van de 19e eeuw heeft hij een meer omvattende taak, als tijdgeest voor de gehele mensheid. Hij is daar één van de zeven aartsengelen, die afwisselend deze taak vervullen en hun bijzondere kleur aan een periode van de mensheidsgeschiedenis geven. In deze zevenheid, die ook een relatie tot de zeven planetenkwaliiteiten heeft, vertegenwoordigt hij de zon. In de loop van het jaar staat hij in het sterrenbeeld de Weegschaal, in de tijd na de dag-en-nacht-evening. Hier in het Noorden innerlijke kracht gevend om het donkere jaargetijde tegemoet te gaan. Het gedicht Herfst van Ida Gerhardt geeft daar op michaëlsche wijze uitdrukking aan:

*Grootmachtige vlagen, / grootmachtig licht,
/ najaar, wij dragen / u, ongezwoerd. / Buien
achterhalen / ons tot het hart; / ploegakkers
stralen, / zilver en zwart. / Verweer, herfst-*

dagen, / ons aangezicht. / Grootmachtige vlagen, / grootmachtig licht: / zo wij versagen, / houd kort gericht.

Hier wordt het beeld opgeroepen van Michaël, die als wereldgeweten aan het eind van het leven voor ieder persoonlijk en aan het eind der tijden voor de hele mensheid de zielen weegt. Hij beoordeelt in het strenge, maar objectieve licht van de geest het morele gewicht van de menselijke daden. Hij staat aan de poort van de dood, van de excarnatie, van de weg naar de geestelijke wereld, zoals Gabriël aan de poort van het leven, van de incarnatie, van de weg uit het paradijs naar de aarde staat.

Michaël is dus een engelwezen met een opdracht ten opzichte van een volk en een taal, kennelijk verschillend in verschillende tijden. Hij heeft, met name nu, een opgave in de geschiedenis van de mensheid en zal deze taak in de toekomst weer aan een ander overdragen. Hij werkt met drie anderen in de jaargetijden van de aarde. Hij bewaakt samen met Gabriël onze 'ingang en uitgang'. Verder is hij degene in de engelwereld, die een bijzondere relatie heeft tot Christus. In de verhouding van Christus tot de ontwikkeling van de aarde en de mensheid is Michaël altijd nabij.

*Michaël met de toekomstige aarde
(Byzantijns ikoon, Athene)*

Ontwikkeling

In het getijdengebed van de Michaël-tijd kan het opvallen, dat het aspect van de tijd kennelijk een belangrijk kenmerk is. Er klinken bijvoorbeeld motieven van het licht, zoals het toen was, zo ook nu en tot in de toekomst; of: eens werd hij geschouwd met een strenge houding tegenover de draak-machten, maar heden wendt hij zich naar de mens met een ander gebaar. Michaël ontwikkelt zich, hij

toont zich aan de mensen zoals de signatuur van de tijd en de cultuur dat vragen, hij is intensief betrokken bij het lot van de mensheid, dat ook het lot van Christus is geworden.

Een Russische legende beschrijft het moment, waarop deze intensieve relatie werd geboren. Het beeld wordt opgeroepen van de aartsengel die onder het kruis op Golgotha staat. Zijn wezen is één en al wil om het kwetsbare te beschermen, is strijdbaarheid tegenover de machten, die het goede bedreigen. Hij kan deze aanblik van het kruis niet verdragen en de legende beschrijft zijn heftige innerlijke strijd. 'Zijn vingers waren in pijn in elkaar verstrengeld en wit schemerde de speer in zijn hand, de stormachtige vleugels, blauw als van bliksem, ruisten in toorn als die van de adelaar. Hij stond daar onbeweeglijk, zwijgend. Hij kon niet, hij wilde niet Christus aan het kruis zien.' Hij wil eigenlijk de hele wereld vernietigen, die dit zijn Heer heeft aangedaan. 'Dit lijden zien, de macht te bezitten om het af te kunnen wenden en het niet mogen!' Maar ook een machtige engel moet leren. Wat hier gebeurt is volkomen nieuw en eist ook van een engel nieuwe krachten. Hij moet leren verdragen uit inzicht. De Gekruisigde beveelt

hem naar de hemel op te stijgen. Maar pas bij de derde maal: 'Dan ontspande hij zijn vingers die om de speer geklemd waren en langzaam ontsproot een vlam aan zijn hand. Die vlam was blauw en heet zo levend, grijs was de duisternis. De engel wierp de speer in de duisternis van de aarde, daar waar vrees, laster en vervolging zich verborgen hielden en waar het nutteloze medelijden bedierf. Als een bliksem-

straal de duisternis doorklievend sloeg de speer in de tempel, doorsneed de koepel, sloeg door de voorhof en in twee delen scheurde de engel de voorhang van de tempel als getuigenis voor de Mensenzoon voor de pijn en het kruis, zodat zij zouden aanschouwen en erkennen.' Zijn strijd geldt voortaan het menselijke bewustzijn, het weten van de goddelijke daad op Golgotha, opdat de mens niet alleen zal geloven, maar ook zal leren begrijpen wat hier is gebeurd in het middelpunt der tijden.

Wenk naar de toekomst

Iemand heeft eens een droom beschreven, waarin dit motief naar voren komt. Deze persoon beschreef dat ze 's morgens wakker werd met de herinnering, getuige van het kruisigen van Christus te zijn geweest, nog voor het kruis werd opgericht. Religie speelde op dat moment geen grote rol in haar leven, hoewel ze wel zoekende was. Ze had zich met dit thema nog niet echt bezig gehouden, en kon geen woorden en begrippen vinden voor de houding, waarmee de gekruisigde dit onderging. Het was een groot raadsel, dat haar verwarde. Met deze vraag ging ze die avond slapen, en ze werd wakker met de duidelijke woorden: 'Dat moet je leren begrijpen.' Ze ervoer die woorden als een sterke opdracht, die de rest van haar leven zou bepalen. Veel later begreep ze, dat dit de manier is, waarop Michaël tot de mensen spreekt.

Het is ook het motief in het getijdengebed, waarin de wenkende hand van Michaël naar de mens toe wordt beschreven, en zijn woord: Volg mij! waarna duidelijk wordt dat de mens van deze tijd een nieuwe verhouding kan vinden tot het Christusgeheim. Voor zover ik weet is er maar één schildering van Michaël, die deze wenkende hand laat zien, het is de zeldzaamste van de vele afbeeldingen die in de loop van de eeuwen overal in de Christenheid zijn ontstaan.

Een ander thema, dat in de iconenkunst wordt gevonden, maar dat minder bekend is, is Michaël met de toekomstige aarde. Hij kijkt de beschouwer aan, met een rustige, verhe-

*De wenkende hand van Michaël
(Kloster Marienberg Vinschgau, Oostenrijk)*

ven blik, een lans in de rechterhand en een doorzichtige bol in de linkerhand, die van wolken of opaal lijkt te zijn gemaakt. De plooiën van zijn gewaad zijn erdoorheen zichtbaar. In deze aardbol staat meestal het Christus-monogram en vaak staat er een gouden kruis op. Hij draagt de toekomstige aarde, die door de opstandingskracht weer tot een lichtdoorlatend kristal is geworden, en toont die aan de mens: 'Kijk, zo ziet de toekomstige schepping van Christus en de mensheid er uit. Streef daarnaar.' Niet de strijder, niet de beschermer, niet de zielenweiger, maar degene die de mens serieus neemt als een wezen, dat een grote toekomstopdracht heeft. Een toekomst, die nu begint.

Geertruida Scherpenhuijsen Rom

25-5-1916 - 18-4-2005

door Bastiaan Baan

Wetenschap, kunst en religie vormen de wezenlijke inhoud van het leven van Ruth Scherpenhuijsen Rom. Vanaf haar kindertijd kwam zij met deze inhoud in aanraking. Daarin leefde zij; al het andere stond tijdens haar leven min of meer op de achtergrond. Voor kunst en wetenschap had zij liefde op het eerste gezicht. De religie kreeg voor haar pas later betekenis.

Ruth Scherpenhuijsen Rom groeide op in een familie waar ze door een tante, Adelyde Content, in aanraking kwam met de antroposofie. Toen ze zes jaar oud was, bezocht ze met haar zuster het eerste Goetheanum. Het was september 1922: in de dagen dat de Christengemeenschap op deze plaats werd gesticht. Uiteraard was die gebeurtenis haar op die leeftijd niet bewust. Maar later hechtte ze er veel betekenis aan, dat zij als kind op dat ogenblik aanwezig was. De persoon Rudolf Steiner (hij hield een korte toespraak om een eurytmie-uitvoering in te leiden) stond vanaf dat moment in haar geheugen gegrift. Maar ook de eurytmie maakte een onuitwisbare indruk. Vanaf haar achtste jaar kreeg ze regelmatig eurytmielessen; later in haar jeugd overwoog ze om dit beroep te gaan uitoefenen. Met musische en lyrische kunstvormen – dans, zang en muziek – voelde ze zich levenslang verbonden. In haar latere wetenschappelijke en religieuze beroep speelde de kunst een belangrijke rol.

Ook de wetenschap diende zich al vroeg aan door een buitengewone begaafdheid op het gebied van wiskunde. Als middelbare schoolier loste zij spelenderwijs een wiskundig probleem op, waar een student en een professor niet uitgekomen waren. Ze koos voor een studie natuurkunde, omdat de wiskun-

de haar te gemakkelijk afging. Meer dan tien jaar werkte zij na haar studie in het nationale luchtvaartlaboratorium en hield zich bezig met het gebied van de meteorologie. Wanneer ze in haar latere beroep sprak over wolken, zon en sterren – de thema's die haar grote liefde hadden – kon je de indruk krijgen: ze is meer thuis in de wereld boven de aarde dan in de wereld van de weerbarstige materie. Het werden altijd vergezichten: wijds, lyrisch en verheven, verbonden met de exactheid van de natuurwetenschappen. Het derde levensgebied – de religie – diende zich weliswaar vroeg aan, maar moest op latere leeftijd met grote weerstanden veroverd worden. Zo vanzelfsprekend als kunst en wetenschap een plaats in haar leven kregen, zo moeilijk was het om religie tot een eigen levensgebied te maken. Toen ze voor het eerst een mensenwijdingsdienst meemaakte, voel-

de ze zich daar niet in thuis. Ze was daar radicaal in: 'Het geloof zei me niets. Ik wilde dingen begrijpen.' Ondanks deze hindernissen kwam ze vanaf haar negentiende jaar in contact met geestelijken van de Christengemeenschap.

Haar roeping tot het priesterschap kwam niet vanuit een eigen wens, maar tegen haar wil in, 'van hogerhand'. Tijdens een cursus die ze volgde bij Peter Müller, was ze verstrooid en afwezig. Op een ogenblik dat ze niet luisterde en niet dacht, ging de geestelijke wereld open. In een gouden licht verscheen een aartsengel, omringd door talloze engelen. Hij gaf haar de opdracht: 'Dien de Christus'. Vooralsnog verstond ze die opdracht niet. Ze gaf zelfs een eigenzinnig antwoord: 'Dat doe ik toch al als antroposoof? Wat moet ik dan doen?' Daar kwam geen antwoord op. Maanden later werd een volgende stap gezet door de ontmoeting met de geestelijke Jacobus Knijpenga. Toen hij tijdens een beroepencursus sprak over het priesterschap, herkende Ruth Scherpenhuijsen Rom haar roeping. Ze hoorde zichzelf denken: 'Dat is het. Maar dat kan ik niet.' Ze was ontzet en vertwijfeld – en ze zei 'ja'. Daarop hoorde ze het antwoord: 'Als je nu niet toegegeven had, hadden we een ander moeten zoeken.' Het resultaat was, dat ze begon met de opleiding aan het priesterseminarie van de Christengemeenschap. Maar ook deze weg hield na enige tijd op. Ze mocht de opleiding niet voortzetten. Daarna kwam er een omweg – de belangrijkste omweg van haar leven, die naar haar eigen wortels leidde. Zes jaar lang, van haar 44e tot haar 50e jaar, in het midden van haar leven, woonde ze in Israel. Hier was ze eindelijk thuis. Maar ze werd voor de derde keer geroepen – deze keer onherroepelijk. Ze zat in een lege kerk in Jeruzalem en hoorde de vertrouwde stem zeggen: 'Deze kerk is leeg en hij moet gebruikt worden.' Tegen al haar wensen in gaf ze gehoor aan die oproep. Nu ging de deur eindelijk open. Ze kon de opleiding voltooien en werd in 1968 in de ge-

meente Zeist tot priester gewijd. Tijdens de priesterwijding was er een indrukwekkende zonsverduistering. Friedrich Ogilvie begon zijn toespraak in de dienst met de woorden: 'Buiten is het zonlicht verdwenen. Hier binnen straalt het licht.' Wellicht was deze gebeurtenis tekenend voor de weerstanden die zij moest doorstaan en overwinnen. Na haar priesterwijding stond Ruth Scherpenhuijsen Rom betrekkelijk kort in het volle beroepsleven. Ze raakte na enige tijd overwerkt. Onder alle omstandigheden ervoer zij, dat ze door de geestelijke wereld gedragen werd – terwijl het dagelijkse leven hindernissen bood. Zo ging het bijvoorbeeld met haar wens gedoopt te worden. Door allerlei omstandigheden kon deze wens niet gerealiseerd worden. Maar toen ze zelf een preek hield over de doop in de Jordaan, op de dag van Johannes de Doper, had ze de gewaarwording, dat zij zelf gedoopt werd. Zo ging het bij herhaling: de geestelijke wereld vulde aan wat zij in de aardse werkelijkheid niet kon realiseren.

Ze leefde in een andere werkelijkheid dan die van de fysieke wereld. Wie zich verdiept in haar originele lezingen en artikelen, herkent een hoge gedachtenvlucht, herkent haar poging om wetenschap, kunst en religie te verenigen. In de opleiding voor kunsttherapie, waar ze langere tijd cursussen over Genesis gaf, was Ruth in haar element. Ze liet een diepe indruk achter bij de studenten, die zich verwonderden over het sterke contrast: een tengere, broze, uiterst bescheiden vrouw kwam binnen in de zaal. Maar als ze sprak, verscheen een wereld van grootse, verheven vergezichten. Op zulke ogenblikken bloeiden haar talenten op en kon ze daarvan rijkelijk uitdelen.

Na haar emeritaat begon de moeilijkste periode in haar leven, waar haar wereld steeds kleiner werd. Het was ook een periode van nuchtere zelfkennis. De grootste opgave in deze laatste levensfase was: trouw te blijven aan haar besluit om het uit te houden. 'Het liefst was ik uit mijn lichaam, maar ik moet nog

wachten', zei ze dan. Terwijl het lichaam verzwakte en de uiterlijke wereld aan glans verloor, werd het wezenlijke steeds werkelijker voor haar. Met wankelende passen liep ze naar het altaar, ontving het geschenk van brood en wijn

en nam met vrede, vreugde en overgave deel. En toen ze het aardse lichaam eindelijk kon afleggen, verscheen op het gelaat van de gestorvene opnieuw de vrede, de vreugde, de overgave – als haar eigen signatuur.

Jan van Dreven

27.4.1945 - 13.5.2005

door Bastiaan Baan

Een leven lang is Jan van Dreven grensganger geweest: iemand die zich moeiteloos op de grenzen van verschillende werelden, overtuigingen en religies bewoog en daarbij zijn blikveld voortdurend verruimde. Als kind al droomde hij van een beroep aan en over de grenzen: 't liefst zou hij brugwachter willen worden. Daarna, vanaf zijn zevende jaar, is het zijn grootste wens om als zendeling te gaan werken. Samen met zijn oudere zus naar verre landen: hij als dominee, zij als verpleegster. Het werden geen verre landen, maar wel deze twee beroepen.

Consequent kon hij zijn voornemen uitvoeren, hoewel hij daarmee tegen de verwachtingen en patronen van zijn familie in ging. Het was de eerste stap die hem losmaakte uit zijn vertrouwde omgeving. Na het gymnasium volgde de theologische opleiding in Kampen. Enerzijds werd daarmee de geestelijke horizon ruimer, anderzijds miste – zoals Jan het zelf formuleerde – een voorgeleefde, doorgeleefde spiritualiteit. Die zocht hij, maar hij was zich pijnlijk bewust, dat hij die spiritualiteit ook niet van nature bezat.

Jan bleef zijn vroegere roeping trouw en werkte na zijn theologische studie 12 jaar lang als dominee in de gereformeerde kerk. Kort voor het einde van zijn studie ontmoette hij Else, zijn toekomstige vrouw. Zij zou in de jaren van de grote grensovergangen een heel belangrijke rol spelen. De stap van de studie naar het beroep was niet vanzelfsprekend. Jan zei in die tijd wel eens: 'Ik ben meer ernstig

dan vroom.' Maar dankzij de ernst en de overtuiging kon hij het wezenlijke toch voor zijn gemeente uitspreken.

Jan wist al vroeg, dat er in zijn leven iets zou gebeuren waarmee alles zou veranderen. Hij wist het niet alleen, maar sprak het ook af en toe uit. Andere levensovertuigingen en religies werden verkend: Boeddhisme, reïncarnatie, Carl Gustav Jung, alternatieve geneeswijzen... De stap naar de vrijeschool voor de twee dochters, Lijsbeth en Willemien, was een onherroepelijke grensovergang. Voor degenen die achterbleven was het een stap te ver. Voor Jan en Else betekende het: thuiskomen

in een nieuw gebied. Vanaf dit moment van herkenning leefde Jan in twee werelden. Toch duurde het nog vijf jaar voordat de keuze onherroepelijk werd gemaakt. Zoals zo vaak in zijn leven, moest er veel gebeuren voordat hij een radicaal besluit nam. Radicalisme is zijn stijl nooit geweest. Jan leefde niet in een zwart-wit wereld, maar in een wereld van subtiele kleurverschillen. Je zou hem een meester van de nuance kunnen noemen, in zijn poging om alle facetten van de werkelijkheid te belichten.

Ook nadat het besluit genomen was om uit het ambt te treden, bleef onder alle omstandigheden de deur open naar andersdenken. Tot het einde van zijn leven behield Jan een brugfunctie naar mensen, die vanuit andere kerken religieus en spiritueel op zoek waren. Maar op het beslissende ogenblik, na een intensief gesprek met een geestelijke van de Christengemeenschap, wist Jan met grote innerlijke zekerheid: dáár moet ik zijn. De opleiding aan het priesterseminarie werd een periode van innerlijke groei, verbonden met groeiende zekerheid: dit is wat ik wil.

In zijn beroep als priester in de Christengemeenschap, 19 jaar lang, was hij thuis aan het altaar; nergens voelde hij zich meer op zijn plek dan bij het voltrekken van de sacramenten. De vele artikelen die hij schreef voor de

priesterkring en de inhoudelijke bijdragen in synodes getuigen van zijn poging om bruggen te bouwen tussen theologie en de sacramenten van de Christengemeenschap. Daarnaast was de Bijbel een onderwerp van ononderbroken studie, in samenhang met de inhouden van de antroposofie.

Ook toen zijn ziekte zich aandeed, was het altaar voor hem een bron van kracht en inspiratie. Al was Jan nog zo ziek, hij celebreerde. Aan het altaar kreeg hij, zei hij zelf, de kracht om verder te gaan. Zolang hij celebreerde – de laatste keer was nog geen vier weken voor zijn dood – had hij hoop. Het moeilijkste vooruitzicht was het idee, dat hij niet meer aan het altaar zou kunnen staan. 'Als dat niet meer kan, houdt alles op', zei hij een keer.

Toch was er nog een laatste weg af te leggen. In de laatste dagen van zijn leven was hij opnieuw een grensganger, die balanceerde op de grenzen van wat een mens nog uit kan houden. Na een hartinfarct werd hij blind en kon nauwelijks uit zijn woorden komen. Het was de laatste stap van een ononderbroken ontwikkelingsweg, voorbij de laatste grens.

De meest bondige, krachtige uitdrukking voor deze levensstijl is gegeven in het Evangelie dat in de pinksterdagen aan het altaar gelezen wordt. Christus zelf spreekt het uit met de woorden: Staat op, laat ons verder gaan!

**Literatuur
Biografieën
Kinder- en prentenboeken
Sprookjes en legenden
Kunstboeken en kunstkaarten**

Alle boeken van Christoffor
in voorraad

Frederikstraat 24, 2514 LK Den Haag
Telefoon 070-3464800

Algemene boekhandel
met specialisatie
Antroposofie en Christologie

Boeken

Christuservaringen van vroeger en nu

John van Schaik
Uitgeverij Ten Have

door Silvia Rigters

John van Schaik geeft in dit boek een overzicht van ontmoetingen met Christus door de eeuwen heen. Hij begint met de ontmoetingen die de drie apostelen Petrus, Jacobus en Johannes hebben met Christus op de berg Tabor (Matt. 9: 2-8). Jezus verandert voor hun ogen van gedaante. Dan wordt de apostelen nog gezegd te zwijgen over wat ze hebben gezien. Na het mysterie van Golgotha zijn het Maria Magdalena en de andere Maria die de herrezen Jezus Christus zien. De schrijver gaat steeds verder in de tijd en komt bij Paulus en zijn ervaring bij Damascus en bij Stefa-

nus, de eerste door de apostelen aangestelde diaken. Na de beschrijvingen uit het Nieuwe Testament maakt hij een excursie naar apocriefe evangeliën. De geschiedenis volgend komen dan achtereenvolgens de Joodse martelaren, de christelijke martelaren, de gnostiek, de middeleeuwse mystiek, het piëtisme, het quietisme, de natuurfilosofen en de theosofen aan bod.

Vanaf ongeveer 1850 'regent' het voorspellingen van de wederkomst van Christus als teken van het einde der tijden. De ene keer komt de claim van de wedergekomen Christus uit de islamitische gemeenschap, dan weer uit de orthodox-christelijke beweging, maar ook uit esoterische kringen. Deze bewegingen mogen zich verheugen in een groeiende aanhang. Het is verhelderend alle voorspellingen te lezen en verbazingwekkend hoeveel mensen daar rotsvast in geloven. Maar er zijn ook andere bewegingen die de wederkomst van de etherische Christus voorstellen. Van Schaik behandelt dan o.a. Jacob Lorber, Rudolf Steiner en het gedachtengoed binnen de New-Age bewegingen. Al met al een geschiedenisboek over een onderwerp waar ik het liefst door het lezen warm van zou worden.

Het boek is vooral onderzoekend en beschrijvend in plaats van verhalend van opzet, met aan het eind van elk hoofdstuk de belangrijkste feiten in het kort herhaald, de blik gericht op de omstandigheden en de wijze waarop de ontmoetingen worden beschreven. Zo krijg je een indruk van de veranderingen in de ervaringen met Christus door de tijd heen: de Germaanse middeleeuwer vindt God in de natuur, de gnostici kennen de hemelreis en de

mystici kijken naar de eenwording met Christus. Van bepaalde groepen had ik nog nooit gehoord en kreeg ik duidelijk behoefte aan meer tekst en uitleg. Het boek is vlot geschreven. Met pakweg 50 pagina's extra had het wellicht net die verdieping kunnen meegeven die ik miste. Nu wordt het boek wel afgesloten door een lijst met primaire en secundaire literatuur, zodat de lezer alles zelf verder kan zoeken. Het louter benoemen van 'het beroemde en tragische conflict tussen Bernardus en Abaelardus' is mij te mager. Ik mis het verlevendigen van de feiten en daardoor wordt het boek meer een opstap dan een gedegen naslagwerk. Een uitgebreider notenapparaat en/of woordenlijst zou toegevoegd mogen worden voor jargon zoals: eschatologische verwachting, hagiografisch, immanent, ontologische eenwording en recluse.

Het laatste hoofdstuk geeft bruikbare aanwijzingen om de bovenzinnelijke ervaring te duiden, want dat is niet zo eenvoudig. Is het een engel, Lucifer of Christus? Want wie kan nu beoordelen of de ervaring van de ander authentiek is? Daaraan koppelt de schrijver de bijbelse uitspraak 'aan de vruchten herkent men de boom'. Het Origenes-Instituut, waar John van Schaik directeur van is, heeft als doel de dialoog tussen het kerkelijke en vrije of esoterische christendom te bevorderen. Het boek is denk ik vanuit die context geschreven en dan beoordeel ik het als geslaagd.

Lezersaanbieding

'Mijn ontmoeting met Rudolf Steiner'

Friedrich Rittelmeyer, Uitgeverij Kamerling
In het kader van het 'wereldportret' in dit nummer biedt uitgeverij Kamerling de lezers van *In beweging* de mogelijkheid om de geheel herziene 2e druk van het boek 'Mijn ontmoeting met Rudolf Steiner', geschreven door stichter en eerste aartsbewindsdrager van de Christengemeenschap, Rittelmeyer, voor € 10,- (i.p.v. de normale prijs € 19,-) toegezonden te krijgen. U kunt van dit aanbod gebruik maken door € 10,- over te maken op giro 8406474 t.n.v. Kamerling, Zutphen o.v.v. 'lezersaanbieding IB' en het adres waar het boek naartoe moet, waarna u het per post ontvangt.

Ontvangen boeken

Wie denken de mensen dat Ik Ben?

- Christologie van de liefde

Roland van Vliet, Uitgeverij Christofor 2005

Een beschrijving van het leven van Jezus Christus vanuit het esoterisch christendom, waarbij de inwijdingswegen van Zarathoestra, Boeddha, Jezus, Mani, Parcival, Christiaan Rozenkruis en Rudolf Steiner worden geïntegreerd in een moderne inwijdingsweg, waar de mens vanuit ongedeelde aandacht de Christusimpuls kan opnemen in liefde voor de lijdende wereld en mensheid.